

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Muusikaosakond

Jazzmuusika õppekava

Kaarel Kuusk

VONKUUSK EKSPERIMENT #3

Loov-praktilise lõputöö teoreetiline osa

Juhendaja: jazzmuusika spetsialist Themuri Sulamanidze

Kaitsmisele lubatud:

Viljandi 2014

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. EKSPERIMENDI PROJEKTID	4
1.1 Eksperiment 61 päev	4
1.2 Eksperiment #2	7
1.3 Eksperiment #3	10
2. EKSPERIMENDI TULEMUSED	11
3. DIPLOMIKONTSERT	12
3.1 Koosseis.....	12
3.2 Repertuaar.....	13
Lugu nr 1 – „Hommikul”	13
Lugu nr 2 – „Beat”	14
Lugu nr 3 – „Sess Motiivid”	14
Lugu nr 4 – „Eksperiment trumm ja klahv”	14
KOKKUVÕTE	15
MÄRKUSED JA KOMMENTAARID	16
KASUTATUD KIRJANDUS	17
LISAD	18
Lisa 1. Noot “Hommikul”	18
Lisa 2. Noot “Beat”	32
Lisa 4. Lavaplaan	45
Lisa 5. Diplomikontserdi plakat	46
SUMMARY	47

SISSEJUHATUS

Muusikat saab tõlgendada erinevalt - minu jaoks tähendab see organiseeritud helimaastikke. Muusikat tarbivate inimeste seas levib lugematul hulgal eriarvamusi, emotsioone ja eripalgelisi ideid – ehk nii palju kui on inimesi, on ka eriarvamusi. Olen päri filosoofia hermeneutilise vaateviisiga, et objektiivsus ja eelarvamuste vabadus on võimatu. Igasugune arvamus muusika või üleüldiselt maailmaasjade kohta on erinevate eelarvamuste poolt mõjutatud. Inimeste ja maailma vahel on traditsioonide sisse kasvamise „vimka” [1]. Olenemata sellest, millise muusikaga kokku puututakse, milliseid lahkarmusi see inimestes tekitab ja kas neile üldse meeldib muusika, kõnetab see mingil määral meid kõiki.

Eriti sügavalt kõnetab helidemaailm muusiku professioni valinud inimesi. Areneva muusikuna on vaja arvestada pidevate muutustega, kasuks tuleb mitmekülgne loomingulisus ja avatus uuendustele. Viljeledes kunsti, mis ei vaja lõuendit ega raamatulehti, edastab improviseeriv muusik enda emotsioone instrumendi kaudu samal hetkel, kui kuulaja seda vastu võtab. Minu jaoks on muusika eriline kunst, millest ei jää midagi käegakatsutavat järele, sest see kulgeb ajas. Olles TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia jazzmuusika õppekava klaverieriala ja muusik tehnoloogi suuna lõpusirgel, annab minu diplomikontsert hea võimaluse oma muusikalise tegevuse analüüsimiseks.

Diplomikontserdi kirjalik osa kirjeldab minu poolt läbi viidud eksperimendi projektide tagamaid ning annab ülevaate diplomikontserdi teemast. Siinkohal soovin tänada oma juhendajat Themuri Sulamanidzet asjakohaste nõuannete ja abi eest.

1. EKSPERIMENDI PROJEKTID

Kõik sai alguse vajadusest leida enda jaoks sobilik meetod, kuidas arendada muusikaliste ideede realiseerimist instrumendi mänguuskuses. Ettevõtmine hõlmas fraaside ja motiivide mänguuskuse arendamist ning nendega orienteerumist erinevates helistikes. Näiteks tegeleda ühe fraasi harjutamisega kõigis helistikes ning see kinnistada. Või näiteks mõelda terviklikult ja selgepiirilisel väljalühike motiiv ilma instrumendi või paberi ja pliiatsi abita ning alles siis esitada see idee ladusalt instrumendil.

Hiljem tekkis huvi töötada enda jaoks välja meetod, kuidas arendada oma muusikaline idee algusest lõpuni. Otsisin lahendusi, kuidas õppida enda muusikalisi ideid konkretiseerima ning vajadusel filtreerima olulisi ideid ebaolulisemate hulgast. Hiljem polnud prioriteediks enam ideede realiseerimine instrumendi mänguuskuses, vaid lähenemine asjale kompositsiooni ja muusikatehnoloogia vaatenurga alt. Kompositsiooni all pean silmas eelkõige idee orkestreerimist ning muusikatehnoloogia vaatenurgast helisünteesi protsessi ja ideede digitaalset jäädvustamist helimaterjalina (N. elektrooniline muusika).

Alljärgnevalt kirjeldan kolme erinevat projekti, mis on kujunenud üheks suureks projektiseeriaks, mida nimetan edaspidi eksperimendiseeriaks. Kõiki eksperimendiseeria projekte ühendab omavahel katsetuslik helikeel ja mitmekülgne helilooming. Nendest esimesena annan ülevaate projektiseeria nn avalöögi projektist pealkirjaga „Eksperiment 61 päeva,” mis on ühtlasi olnud siinamaani ka eksperimendiseeria kõige mahukam ettevõtmine.

1.1 Eksperiment 61 päeva

Projekt „Eksperiment 61 päeva” kujutab endast muusikalist blogi, kuhu kuuluvad ajavahemikul 1. november kuni 31. detsember aastal 2012 loodud heliteosed. Projekti eesmärk oli jäädvustada kuulatava helimaterjalina iga päev üks lugu, mille inspiratsioon pärines igapäeva elu

aktuaalsetest teemadest. Sellest tulenevalt eeldasin, et projekt saab olema omamoodi enesearenduslik ajurünnak uute ideede kogumiseks ja elluviimiseks, kus kesksel kohal oli esmane muusikaline idee ja selle teostamine. Eksperiment kestis kokku 61 päeva - sellest ka vastava projekti nimi.

Vahetult enne projekti alustamist oli ideeks noodistada iga päev vähemalt üks jooksvalt tekkinud muusikaline idee. Teine mõte oli luua regulaarselt teatud perioodil tavapärasest teistsugust muusikat, mida kuskil kontserdil või mõnel muul ülesastumisel ei esitaks. Tekkis küsimus – milline on tavaline muusika ning milline ebatavaline? Siinkohal lähtusin enda arusaamadest. Kui mõelda näiteks Jean-Jacques Perrey'i või tema albumi „Kartooney” peale, siis pole minu mõistes kindlasti tegu tavapärase muusikaga. Nii sündiski idee ja kindel plaan luua tavapäratut muusikat Jean-Jacques Perrey'i näitel. Kui võtta arvesse minu muusikalist huviorbiiti ja muusikalise tegevuse ajalugu, kus kokkupuude elektroonilise muusika elementidega on olnud pigem minimaalne, siis osutus taoline ettevõtmine veelgi huvitavamaks.

Kokkuvõtlikult on eksperimendi helimaterjalideks saanud spontaanselt tekkinud esmased ideed, millede inspiratsiooniks olid igapäeva elu aktuaalsed teemad. Ettevõtmise põhiline probleem keerles küsimuse ümber, kas selline ettevõtmine mahub minu ajakava sisse, segamata muid kohustuslikku laadi ettevõtmisi (kool, kontserdid jne)? Pidin ka arvestama asjaoluga, et helimaterjali jäädvustamine oli piiratud tingimustes ning vajaminevat tehnikat salvestamise tarbeks ei olnud alati käepärast võtta. Valdav osa projektist sai ellu viidud TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia muusikamajas, ent tihti toimus tööprotsess ka väljaspool kooli, mis eeldas puuduoleva vajamineva tehnika hankimist. Kuna koolist ei olnud võimalik igal ajal vajalikku tehnikat laenutada, pidin leidma muu lahenduse puuduoleva tehnika osas.

Valdav osa helimaterjalist on salvestatud kasutades järgmisi elektroonilisi vahendeid: klaviatuur –*sampler* Nord Stage, MIDI-klaviatuur, erinevad programmid. Lihtsam on salvestada elektrooniliste vahenditega, kus kasutatakse *sampleid* ning kus kogu protsess on digitaalne. Alates heli või signaali tekitavast allikast kuni helimaterjali talletamiseni liigub kogu materjal juhtmeid pidi ning protsess toimub ainult digitaalmaailmas (nt laulmise või akustilise kitarrilise heli jäädvustamiseks on vaja kasutada mikrofoni). Sellest tulenevalt on projekti helimaterjalid suures osas elektroonilise ja tehniliku kõlavärviga ning akustilisi lahendusi esineb vähe.

See on omakorda tingitud piiratud tehnilistest võimalustest. Esiteks on akustiliste instrumentide heli jäädvustamiseks vaja vastavat tehnikaparki, kus kõige olulisem roll on mikrofonidel. Mikrofoni kasutades on võimalik muundada helivõnkumised elektriliseks signaaliks, mida saab hiljem helimaterjali digitaalkeskkonnas töödelda ning toota valmisprodukt. Loomulikult oli võimalus kasutada peale mikrofonide veel teisi lihtsaid laialt levinud seadmeid, millel mikrofon sisseehitatud (nt nutitelefoni, tahvelarvuti, diktofon jne), kuid võtsin eesmärgiks kasutada kvaliteetset helialgmaterjali, mida saab ainult professionaalseid mikrofone kasutades. Teiseks võib salvestustehnika küll kvaliteetne olla, kuid paraku ilma sobiliku salvestuskeskkonnata head tulemust ei saa. Salvestuskeskkond peab olema müravaba, igasugune väikseimgi lisaheli võib helitöötamise staadiumis osutada segavaks faktoriks, mille likvideerimine ei pruugi olla võimalik.

Nagu juba eelpool mainitud, on projekti raames loodud muusika suures osas elektrooniliste mõjutustega. Heliteosed said jäädvustatud valdavalt elektrooniliste instrumentidega nagu näiteks klaviatuur-*sampler* Nord Stage, elektroonilised trummid, moduleeritud VST instrumendid ning palju erinevaid süntesaatoreid. Esines ka palasid, mis said jäädvustatud akustiliselt. Nendest võib ära märkida näiteks teose „Nov.19 – Endiselt Sügis,” mida esitas vokaalansambel või „Dets.25 – Personaalne Signatuur,” mida esitas väikesekoosseisuline orkester ja naissolist. Mitmed projekti raames loodud teosed nagu nt „Nov.02 - Tühi Mees” või „Nov.28 - Kaks Siili Lumesajus,” said loodud kasutades ainult Nord Stage`i *sounde* - ühtegi lisaefekti ega heli sünteesivat elementi hilisemal heliteose valmimisel ei lisatud. Sellega püüdsin Nord Stage`i kasutajatele tõestada, kui palju erinevaid kõlavärvi võimalusi neil tegelikult on kasutades antud instrumenti. Tekkis küsimus, et kui Nord Stage`i kasutajad instrumendi poolt pakutavaid lahendusi ei kasuta, siis millistel põhjustel sai Nord soetatud? Kui vaadata kõrvalt, kuidas mõned muusikud või huvikoolid endale Nord`i soovivad soetada, sealjuures teadvustamata endale konkreetse instrumendi kasutusvõimalusi, tundub Nord`i soetamine alati pigem „niši” elemendina. Kõrgkvaliteetse klaveri *sound`i* saamiseks on olemas palju teisi lahendusi ja tooteid, mis on kindlasti odavamad ja kasutajasõbralikumad.

Heliteoste helisüntees ja lõpp-produkti valmimine toimus Pro Tools`i keskkonnas. Tänu käesolevale projektile puutusin tihedalt kokku eelpool nimetatud programmiga, mille tulemusena omandasin ka esimesed baastadmised antud programmi kasutajana. Pro Tools on praeguse aja üks juhtivaid tööstuslikke standard-programme, mille abil muusikat salvestatakse ja produtseeritakse. Antud programm on ka oluline osa TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia

muusik tehnoloogi suuna õppetöös. Käesoleva loov-praktilise lõputöö valmimisprotsess kahtlemata hõlustas ka Pro Tools`i tundmaõppimist.

Periood „Eksperiment 61 päeva” oli müstiline ja kirev aeg. Projekti perioodil erines elutempo tavapärasest märkimisväärselt. Iga päev tuli vähemalt korra mõelda, kas enne südaööd jõuab heliteose valmis või mitte. Ühe osa projektist moodustasid avalikkuse ette jõudnud helimaterjalid ja projekti üldine olemus, teise osa aga sahtlisse jäänud ideed, projekti mõju ja arutelud teiste muusikutega. Lisaks mitmetele kaasmuusikutele ja tuttavatele, kes tõdesid antud projektile viidates, et sooviksid ka ise mida taolist ette võtta, viis läbi kontrabassist Martin-Eero Kõresaar „Eksperiment 61 päeva” projektist inspireerituna midagi palju reaalsemat – nimelt seadis endale eesmärgiks viia läbi analoogse ülesehitusega projekti nimega „Eksperiment 30,5 päeva.” Erinevus minu projektist seisnes selles, et tema seadis endale eesmärgiks luua ainult akustilist algmaterjali. Materjali „manipuleerimine” oli lubatud (Facebook 01.06.2014).

„Eksperiment 61 päeva” 61 heliteost on kuulatavad Soundcloud`i ja Bandcamp`i veebikeskkondades. Bandcamp`i link: <http://vonkuusk.bandcamp.com/album/experiment-61-days-1-nov-31-dec-2012>

1.2 Eksperiment #2

Kui esimene projekt kujutas endast internetiavarustes avalikult kuulatavat muusikalist blogi, siis teine projekt oli kahe isiku koostööl sündinud *performance*. Koosseisu kuulusid praegune Ugala teatri näitleja Kristian Põldma ja käesoleva töö autor - muusik Kaarel Kuusk. Projekt sai alguse 2013. aasta suvel ning jõudis publikuni nime all „vonKuusk Eksperiment #2”

Projekt „vonKuusk Eksperiment #2” eesmärgiks oli katsetada, kas tekst ja muusika võimaldavad koos improviseerida nii, et lõpptulemusena sünniks jälgitav ja nauditav tervikteos. Oluline oli teksti ja muusika omavaheline kokkumäng, mis põhines üksteise toetamisele ning üksteiselt juhtimise ülevõtmisele. Proovides olid osaliselt kokkulepitud teemad (nii tekstis kui helis), millele toetudes hiljem improviseeriti. Suur osa tervikust jäi ka kohapeal sündivaks improvisatsiooniks. Kristiani roll oli teksti improvisatoorne edastamine, tekstiga mängimine lähtuvalt nii enda sisetundest kui helidest. Minu roll oli improvisatoorne suhtlus läbi helikeele ja suhestumine Kristiani poolimprovisatoorse tekstiloomega.

Kehtestatud reeglid lubasid üksteise esitust segada, kuid see pidi olema loogiline ja põhjendatud arvestades ülejäänud esituse kulgu.

Suurimad elamused ja eesmärgid antud projekti raames ilmsid prooviperioodil. Proovides esines rohkelt improvisatsiooni ja muusika-sõnamängu katsetusi. Kõige aeganõudvam, keerulisem ja õpetlikum osa projektist oli üksteise tundmaõppimine, mille tulemusel sai võimalikuks partneri käitumise ja väljendusviiside osaline etteaimamine. Avalikuks etteasteks sai valdav osa kava ülesehitusest paika pandud - teemad, teemade järjekord, algus ja lõpp. Vahepealne osa jäi improvisatoorseks. Projektiga toimus laval ülesastumine Tartu muusikanädala raames 9. augustil 2013. aastal Tartu Jazziklubis. Kristian andis läbi jutustava teksti edasi sündmustikku lähtuvalt kokkulepitud teemadele ning ammutas aeg-ajalt inspiratsiooni ka kohalikust kuulajaskonnast. Muusika oli olemuselt nii temperamentsete motiivide põhine kui ka kulgevate helide loomine. Otseselt ühtegi juba olemasolevat lugu ei interpreteeritud.

Kristiani tekstid oli valdavalt seiklusrohked, fantaseerivad ja kaasahaaravad. Alljärgnevalt avaldan ühe teemadest, kus tekst juhtis muusikat ning süžee oli ette teada:

“Pärast kooli luban endale paar aastat aktiivset enesearenduslikku molutamist. Siis võtan oma kolm asja ja lasen jalga. Lennukiga, mida ma loomulikult ise juhin. Lennuk ei pea olema minu oma, aga lendurioskused omandasin ma intuitiivselt, sest ei tahtnud raisata aega ega raha lennukoolile. Igatahes olen ma nüüd teel, sihiga itta. Lendamise käigus tõmbuvad mu silmad veel enam pilukile ja nahatoon läheb veidi tumedamaks, et ma päralt jõudes paremini keskkonda sulanduksin ega turistina silma paistaks. Samuti oskan ma kohale jõudes paali, sanskriti ja tiibeti keelt. Kui olen jõudnud Põhja-Indiasse, Dharamsala linna, jõuan järele mõelda, kas lennundus on üldse nii põnev, kui lapsepõlves ette kujutasin. Käesoleva unistuse pikkuse huvides otsustan siis, et jätan lendamise siiski pühapäevahobiks. Dharamsala linnas uurin ma vanu tekste, vestlen tarkade inimestega (sest ma olen vahepeal üle saanud oma hirmust võõraste ja autoriteetidega suhtlemisel) ja tutvun kohaliku eluga. Sedasama teen ma kõigis paigus, kuhu seal edasi rändan. Jalgsi. Jõuan Kathmandusse, seal edasi läbi mägede salaja üle Hiina piiri ja juba olengi Tiibeti territooriumil. Olles jällegi tutvunud kohalike oludega, aitan ma seal läbi viia vägivallatut revolutsiooni, mille tagajärjel annavad hiinlased Tiibetile täieliku autonoomsuse. Põgenikud võivad naasta oma kodumaale ning seal uut ja harmoonilist elu alustada. Vabastatute õnne nähes otsustab ka Hiina kommunistlik valitsus oma valitsemisrežiimi

reformida, aga sellest pikemalt tulevikus. Kui Tiibet on vabastatud, vaatan ka ümberkaudsetes piirkondades ringi ning asun sealseid probleeme tuvastama. Lahendatud saab saastatus Indias, inimorjus Hiinas, sõna- ja teovabaduse puudumine Põhja-Koreas. Pärast kõike seda luban endale kuskil Lõuna-India džunglikoopas, ookeani kaldal täies eraldatuses maha istuda. Seal ma mõtisklen ja harjutlen, süvenen võitluskunstidesse ja meditatsiooni, tutvun hinduismi, budismi, taoismi, sikhismi ja džainismi tõdedega, kuni mulle kukub pähe kookospähkel ja ma taipan, kuidas saavutatut ka mujal maailmas rakendada. Pärast südamlikku hüvastijättu endale armsaks saanud ahvipärdikuga suundun oma kogemusi jagama. Kerge vaevaga kaotan näljahädad Aafrikas, korrupsiooni ja kartellinduse Lõuna-Ameerikas, isegi Antarktika ja Arktika lõpetavad sulamise ja siis maailmapäästmise sõiduvees... jõuan lõpuks tagasi valge inimese maailma.

Esiailgu on raske, valge inimene ei lase end aidata. Taipam, et tema jaoks tähendab õnn midagi muud, õnn peitub mängus, millel on üks reegel – võidab see, kellel on surres kõige rohkem mantli. Mulle kargab pähe, et kõike džunglikoopas kogetut ja õpitud saab ühendada mu kunagise unistuse – teatriga. Noh, mis kunagise – tegelikult on mul plaanis kõik kirjeldatu nii paari aastaga ära teha, et siin Eestis ka oma noorust veel nautida saaks ja et Maaja liiga kaua ootama ei peaks.

Igatahes, teater. Ma leian endale mõttekaaslased ja üheskoos leiame vahendid, kuidas teater ka päriselt inimest ja maailma muudaks. Noh, ja lõppkokkuvõtteks päästab teater siis ka valge inimese. Nüüd on terve maailm vabastatud. Avatud küll uutele takistustele, ent sammukese lähemal lõplikule tõe ja õnnele.” (Pöldma 2013)

Võrreldes proovisaalis toimuvaga, töötas etteaste publiku ees teistmoodi. Ei saa öelda, et oleksime närvis olnud, kuid oli tunda, et partnerlus ja ühine energia ei toiminud nii tõhusalt, kui prooviperioodil. Võimalik, et oleksime pidanud rohkem sissepoole elama ja mitte niivõrd alateadlikult publiku arvamuse peale mõtlema, sest kõik, mida me tegime oli tegelikult õige. Midagi ei olekski saanud valesti minna, sest sellistel alustel improviseerides ei eksisteeri õiget ja valet. Võtsime osaliselt mängu ka publiku, kuid otseselt esineja ja publiku vahelist suhtlusmomenti ei tekkinud, pigem ammutasime publikult inspiratsiooni. Eksperiment number kahte võib lugeda õnnestunuks ning seda eriti prooviperioodidel õpitud ja kogetut silmas pidades.

Projekti kirjeldav promotekst: „Kuidas on võimalik, et kaks nägusat noormeest veelgi nägusama visuaali taustal lavalt lihtsalt minema sõidavad? Ja samal ajal ka suurema osa kuulajaid endaga kaasa võtavad? Mõned jäävad paigale, sest kes ei taha, see ei taha. Täpselt pole aru saada, kas

sürreaalsuseplatoodele juhib neid katsetuslik helikeel või sisenduslik sõnakunst või silmiavav animatsioon või kõik korraga. „Kõigest polegi vaja aru saada!“deklameerivad need, kes teadmata kuhu kaasa triivivad. „Nüüd saan ma kõigest aru!“tõdevad need, kes vaatamata kõigele reisi lõpuni kaasa teevad.”

Katkendid Tartu Muusikanädalal toimunud etteastest on kuulatavad aadressil: <https://soundcloud.com/vonkuusk/katkendid-vonkuusk-experiment?in=vonkuusk/sets/public-live-rec>

1.3 Eksperiment #3

Täpsemalt on projekt sõnastatud nime all „vonKuusk Eksperiment #3”. Ettevõtmine kujutab endast eelkõige diplomikontserdi ansambli koosseisu, esitatavat muusikat ning muusikaga eksperimenteerimise elemente. Antud eksperiment on eksperimendi projektiseeria kolmas osa.

Koosseisu valikul lähtusin paberilehest, kuhu kirjutasin apaatselt kümne sekundi jooksul kolm muusiku nime. Nendeks muusikuteks olid kitarrist Erko Niit, bassist Taaniel Kõmmus ning trummar Hans Kurvits. Paberilehele võisid need nimed küll apaatselt kirjutatud olla, kuid sellisel valikul oli oma kindel põhjus. Täpselt nii, nagu „Eksperiment 61 päeva” projekti raames sündisid esmaselt pähe torganud ideedest heliteosed, valisin esimestest pähe tulnud nimedest endale lõpliku diplomikontserdi koosseisu. Olen alati kõrgelt hinnanud esmaseid ideid. Sellel, miks need alateadlikult just esimesena ilmnevad, peab olema väga mõjuv ja sügav põhjus. Leian, et olenemata hetkelistest mõjutajatest mängivad suuremat rolli meie teadlikus mõtlemises kinnistunud arusaamad maailma asjadest.

Koosseisu esmaseks väljundiks kujunes ülesastumine Kultuuridessant 2014 raames Von Krahlis teatris. See oli meie koosseisule ühtlasi ka esimene ülesastumine publiku ees. Esitasime nii teiste autorite lugusid kui ka oma originaalloomingut. Esitusele tulid Brad Mehldau „Falcon Will Fly Again,” Robert Glasperi versioon loost „Maiden Voyage” ning minult „Hommik” ja „Beat.” Kava muutis omapäraseks kahtlemata minu rohke vokaaliefektide kasutamine ning repertuaari „värskus.” Esituses jäi suur osa improvisatsioonile.

2. EKSPERIMENDI TULEMUSED

Tänu eksperimendiseeria esimesele projektile e. „Eksperiment 61 Päeva” sain tunnustust nii Eestis kui ka rahvusvahelisel tasandil. Lisaks aruteludele projekti kasulikkusest muusiku jaoks hakkasin saama pakkumisi, kus põhiliseks ülesandeks oli vaja luua muusikat erinevatele videoklippidele, väiksematele reklaamidele või sündmustele. Näiteks paluti mul ETV saates „Terevisioon” luua kohapeal heliteos, mille inspiratsiooniks oli kohapealne sündmustik ja välismõjud.

„Eksperiment 61 Päeva” kohta kirjutati välismaises internetiportaalis „Far From Moscow,” mis on USA muusikakirjaniku David MacFayden`i poolt väljastatav ja internetis baseeruv muusikauudiseid kajastav keskkond. (MacFayden 2012). 2014. aasta kevadel avanes võimalus olla kandidaadiks uue BBC uudiste tunnusmeloodia loomisel.

Kõige olulisemaks pean aga isiklikku omandatud kogemust ja kasutegurit, mille osaks projekti raames sain. Tutvusin paljude erinevate muusikaloomeks mõeldud vahenditega, nagu elektroonilised ja akustilised instrumendid, muusikaprogrammid, efektiplokid ja kõikvõimalikud moodulid, mida on muusika loomisel võimalik kasutada. Õppisin käsitlema erinevaid *sounde* ning tehnilisi lahendusi selle teostamiseks. Soundide kasutamine arenes nii mänguuskuste kui ka muusikaprogrammis helitöötlemise osas. Avastasin enda jaoks uusi muusikastiile ja nende esindajaid. Suuremal määral kuulusid avastused elektroonilise muusikakultuuri valdkonda. Omandasin algteadmised muusika helitöötlemisel, sh ka muusikalise produkti valmimisel.

3. DIPLOMIKONTSERT

Käesolevas peatükis tutvustan lähemalt diplomikontserdi kava ja koosseisu. Kontserdil tuleb esitusele minu originaallooming, mis on seotud eksperimendi projektidega. Diplomikontsert toimub Viljandi Muusikakooli Orkestrimajas

3.1 Koosseis

Põhikoosseisu kuuluvad järgmised inimesed:

Erko Niit – kitarrid, vokaal

Kaarel Kuusk – klahvpillid, vokaal

Taaniel Kõmmus – kontrabass, basskitarr

Hans Kurvits – trummid

Inimeste valikul usaldasin enda vaistu ning langetasin otsuse nende muusikute kasuks, kes mulle esmalt pähe tulid. Nagu käesolevas kirjalikus töös eelpool mainitud, hindan kõrgelt esmaseid ideid, sest nendes on minu jaoks midagi erilist - usaldan iseennast. Suurel määral sellele arusaamale tuginedes inimeste koosseisu valiku ka tegin. Loomulikult lähtusin lisaks veel kaasmuusikute oskustest, kogemusest ja taustast. Kõigi kolme liikmega olen tihedalt kokku puutunud kas koolis õppetöös või erinevates muusikalistes kollektiivides. Teised liikmed on omavahel tunduvalt vähem kokku puutunud. Sellises koosseisus pole me varem koos musitseerinud. Julgen öelda, et oskan osaliselt ette aimata nende muusikute muusikalist käekäiku ja mõtlemist ning tajun, et oleme saavutanud väga lühikese ajaga teatud ühise hingamise ja energia.

Lisaks põhikoosseisule astuvad minu diplomikontserdil lavale veel Sänni Noormets viiulil ja Laura Junson vokaalil. Helitehnilise poole eest vastutab Janar Paeglis, visuaalide eest Kerttu Kruusla ning valguse eest Meeli Tuoppi ja Katre Sulane.

3.2 Repertuaar

Kontserdil tulevad esitusele teosed, mis on loodud eksperimendiseeria projektide raames ning millele on omased eksperimentaalsed tunnusjooned. Olen valinud lood, mille algideed on jäänud muutumatuks - siinkohal pean silmas seda, et lugusid ei ole muudetud ning on säilinud algne idee teose valmimise ja kirjutamise ajast. Repertuaaris esitatavad lood on üksteisest võrdlemisi erinevad ning kui ei teaks kontseptsiooni, oleks helipildi mõistes raske leida lugude vahel ühist nimetajat ning sellest tulenevalt keeruline anda esitatavale kavale iseloomulikku ülevaatlikku tiitlit. Eksperimentaalset muusikat otseselt koosseis ei esita, on vaid lisatud mõningad eksperimentaalsed elemendid, mis kajastuvad heliehnilise lahenduse omapäras ja helidega manipuleerimises. Näiteks luuakse suurele trummile lisaks olemasolevale akustilisele kõlale läbi helisünteesimise harmooniline kõlavärv ning muundatakse osaliselt vokaali kõlavärvi elektroonilisemaks, tehnikumaks. Alljärgnevalt kirjeldan eraldi diplomikontserdi repertuaaris esitatavaid heliteoseid.

Lugu nr 1 – „Hommikul”

Tegu on heliteosega, mille teostus ja jäädvustamine on toimunud vahetult pärast muusikalise algidee tekkimist. Komponeerimisel on kasutatud seeriatehnikat. Loo omapära seisneb selles, et tavalise oktaavi jaotusega klaveri klahvistikul on teost peaaegu võimatu esitada. Näiteks esineb teose partiis kohti, kus on vaja korduvalt mängida kiire rütmikaga nelja kuni viiehäälseid järjestikku asetsevaid identseid akorde. Ühe käega mängimine oleks füüsiliselt välistatud. Kahe käega partiijaotuse puhul hakkaksid käed üksteist segama, mistõttu oleks taaskord teose ladus esitus võimatu. Ainsa lahendusena oleks olnud variant, kus vasak ja parem käsi mängivad erinevates oktaavides, mis kõlapildilt kõlaks ühe ja sama oktaavi kõrgusena, mistõttu on ka antud teos kirjutatud elektroonilisele klahvpillile (või mõnele muule kromaatilise klahvistikuga pillile). Teose esitamiseks on vajalik klahvpilli klahvistik jagada nii ulatuslikult kui ka oktaavi kõrguse suhtes kaheks võrdseks osaks. Lõpptulemusena peavad mõlemad klahvistiku pooled kõlama samas oktaavikõrguses. Originaalteosest on tehtud arranžering bändikoosseisu iseärasusi arvestades. Teos on valdavalt instrumentaalne, lisatakse vokaali pikad kõlavahelid. Loo noodi leiab lisadest (Lisa 1).

Lugu nr 2 – „Beat”

Teos on üles ehitatud *laid-back* rütmikastiilile, mis kujundab loo hip-hopilikuks. Harmoonia on ebareeglipärase ja kohati atonaalse järgnevusega. Meloodia on seevastu lihtne, kõlapildilt diatooniline ning *soul*-ilike tunnusjoontega. Loo esitamisel kasutatakse trummide puhul lisaefekte, mis seisnevad selles, et iga kord kui *kick*-i lüüakse, kõlab vastavalt loo harmooniale löögihetkel esinev harmooniline seis. Tehniliselt on see lahendatud järgnevalt: *kick*-ile on pandud eraldi mikrofoni, mis registreerib *kick*-ilt saadud impulsi. Saadud signaal jõuab läbi helikaardi arvutisse, kuhu jõuab ka MIDI signaal. MIDI signaali saadab klaverimängija, kes mängib MIDI-klaviatuuril teose harmooniat. Lõpuks läbi mitmete keerulisemate digitaalprotsesside trummilt saadud impulsi signaal ning harmoonilist seisu kajastav MIDI signaal summeeritakse, mille tulemusena iga kord kui *kick*-i lüüakse, tuleb kuuldavale klaverimängija poolt mängitud vastav harmoonia. Tegu on instrumentaalpalaga, mis komponeeritud spetsiaalselt diplomikontserdi jaoks. Loo noodi leiab lisadest (Lisa 2)

Lugu nr 3 – „Sess Motiivid”

Teos on kirjutatud eksamiperioodil ning on olemuselt temperamentse väljenduslaadiga. Loos esineb omapäraseid meloodiafragmente, kus kõlavad läbisegi jazzilikud ning mõned traditsioonilised rahvamuusikapärased motiivid. Paralleele saab tõmmata näiteks pianisti Tigran Hamasyan-iga, kelle loomingus on omapärane jazz ja armeenia rahvamuusika segunemine. Teose B-osa vajab eraldi äramärkimist. Teose kvadraatsust ja taktimõõtu juhivad meloodia motiivid, mille pikkused varieeruvad. Tulemuseks on üksteist juhtivad muusikalised laused, mis jagavad teose B-osa mõtteliselt erinevateks osadeks. Teose esitamisel liituvad põhikoosseisuga viiul ja vokaal, kelle kanda on meloodiafunktsioon. Loo noodi leiab lisadest (Lisa 3)

Lugu nr 4 – „Eksperiment trumm ja klahv”

Tegu on vabaimprovisatsioonilise dialoogiga klaveri ja trummi vahel, kus on eelnevalt kokku lepitud vaid üksikud motiivid. Need motiivid lepatakse kokku vahetult enne etteastet või kujunevad välja alles improvisatsiooni käigus. (Puudub noodimaterjal kuna tegu improvisatsiooniga, mille esitust ei ole võimalik eelnevalt kirja panna).

Kirjaliku töö lisades on esitatud diplomikontserdil kõlavate teoste partituurid, lavaplaan ning diplomikontserdi plakat.

KOKKUVÕTE

Diplomikontserdi kirjalik osa andis ülevaate minu diplomikontserdist pealkirjaga „vonKuusk Eksperiment #3” ning selle algusloost. Kuna käsitlen diplomikontserti ühe osana enda eksperimendiseeriast, siis pidasin oluliseks selgitada ka kõikide eelnevate eksperimentide tagamaid.

Esimeses peatükis kirjeldasin oma eksperimendi projektide olemust ning käsitlesin eraldi kõiki eksperimendi projekte. Põhjendasin läbiviidud projektide jaoks püstitatud eesmärke ja kirjeldasin tööprotsessi.

Teises peatükis kirjeldasin eksperimendi projektide tulemusi ja kasutegurit – mida uut õppisin. Märkisin ära olulisemad sündmused ja saavutused. Kolmandas peatükis andsin ülevaate diplomikontserdist. Kirjeldasin repertuaari ning põhjendasin koosseisu valikut. Tõin eraldi välja diplomikontserdil esitatavate lugude olemuse.

Eksperimendiseeria projektid on mind muusikuna mõjutanud radikaalselt. See väljendub minu muusikaliste oskuste arengus, oskuste avalikus tunnustuses ja tähtsustamises. See kõik on võimalikuks saanud tänu TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia muusikamajale ja stuudiole. Mul on olnud juurdepääs erinevale tehnikale, võimalus kasutada muusikaloometöoks erinevaid keskkondi ning kaasata enda teoste ettekandel teisi muusikutest kaastudengeid. Kindlasti ei jää projekt number kolm ehk „vonKuusk Eksperiment #3” viimaseks. Ideid on palju, mis ootavad realiseerimist.

MÄRKUSED JA KOMMENTAARID

- **Laid-back** – „tagasihoidev” rütmika stiil, kus ei kiirustata
- **MIDI-klaviatuur** – (*Musical Instrument Digital Interface*) riistvaraline seade, mis loob ja vahendab MIDI-andmeid teistele MIDI-võimelistele seadmetele.
- **Sampler** – riist- või tarkvaraline elektrooniline muusikainstrument, mis tekitab helisid sãmplite ja sãmpeldusega. Sãmpler kasutab helitekitamise alusena erinevaid mitmesuguseid helilõike, mis mængitakse maha vastavalt seatud parameetritele.
- **Sound** – kõlavärv, kasutatakse tihti instrumendi kõla iseärasuste iseloomustamisel
- **VST** (Virtual Studio Technology) instrument – virtuaalne instrument, mida saab kontrollida ja kasutada erinevate raudvaraliste lahendustega (MIDI-kontrollerid, MIDI-klaviatuur)
- **[1] Vimka** – temp, vemp ([ÕS] Eesti õigekeelsussõnaraamat 2013)

KASUTATUD KIRJANDUS

- Eesti Keele Sihtasutus. 2013. *[ÕS]Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2013*. Tallinn.
<http://www.eki.ee/dict/qs/> (01.06.2014)
- <http://tartumuusika.ee/esinejad/vonkuusk/> (04.06.2014)
- <http://vonkuusk.bandcamp.com/album/experiment-61-days-1-nov-31-dec-2012>
(03.06.2014)
- <http://www.farfrommoscow.com/articles/kaarel-kuusk-ihm-trio-kali-briis-and-vul-vulpes.html> (04.06.2014)
- <https://soundcloud.com/vonkuusk/katkendid-vonkuusk-experiment?in=vonkuusk/sets/public-live-rec> (04.06.2014)
- <https://www.facebook.com/martineero.koressaar?fref=ts> (01.06.2014)
- Pöldma, K. 2013. *Monolavastus*. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia
- **Õunapuu, L.** 2002. *Üliõpilaste kirjalikud tööd: metoodiline juhend magistri-, diplomi-, kursusetöö, referaadi, essee koostamiseks ja vormistamiseks*. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia

LISAD

Lisa 1. Noot "Hommikul"

Hommik 24.04.2014

Kaarel Kuusk

♩ = 120 **INTRO I**

The musical score is written in 4/4 time with a tempo of 120 beats per minute. It begins with a piano introduction marked 'INTRO I'. The key signature has four flats (B-flat major/C minor). The score consists of 23 measures of piano accompaniment, primarily using block chords. Dynamics include *mp* (mezzo-piano) and *ƣed.* (pedal). Chords are labeled above the staves: Db, Dbmaj7, Gbmaj7/Db, Ebm/Gb, Db9/F, Bbm(add2)/F, Abmaj7/Eb, Dbmaj7/F, and Gbmaj7/Db. Some measures contain an asterisk (*). The score ends with a final chord marked with an asterisk and a *ƣed.* instruction.

© Kaarel Kuusk 2014

26 Dbmaj7/Ab
 8vb

28 Gb6(add9)/Bb
(8)

30 Amaj7
(8)

32 Gbmaj7/Db
(8)

35 Dbmaj7
(8)

38

40

43

*

intro II

[on cue]

mp Ped.

4

* Ped.

* Ped.

7

B1

* Ped.

B1 Db6

f

10

13

16

Bbm

19

Ebm

22

B2

Gb/Ab

B2

Bbm

8vb

Bbm

25

*

Led.

Gbmaj7/Db

Led.

Gbmaj7/Db

28

28

Ebm

Ebm⁹

31

31

Ped.

Db(add9)

Db(add9)

34

34

36 **A1** (Hommik)

38

A1 Db

f

Gbmaj7/Db Ebm/Gb

40

D \flat 9/F Bbm(add2)/F

42

Abmaj7/Eb

44

Ped.

Ped.

Dbmaj7/F

46

*

*

48

Ped.

Ped.

*

Ped.

Ped.

*

Abmaj7/Eb

50

*

Ped.

Ped.

Gbmaj7/Db

52

Ped.

G^b7

$G^b\text{maj}7$

54

Ped.

$G^b6(\text{add}9)/B^b$

56

Ped.

$A\text{maj}7$

58

Ped.

$G^b\text{maj}7/D^b$

60

Musical score for measures 60-61. Treble and middle staves contain a rhythmic pattern of eighth notes with beams. The bass staff has a whole note chord.

62

Hold

Musical score for measures 62-63. Treble and middle staves contain a rhythmic pattern. Measure 63 has a repeat sign and a "Ped." marking. A "Hold" box is placed over the end of measure 63. The bass staff has a whole note chord.

64

Musical score for measures 64-65. Treble and middle staves contain a rhythmic pattern. The bass staff has a whole note chord.

66

A2 [on cue]
[X times]

Musical score for measures 66-67. Treble and middle staves contain a rhythmic pattern. Measure 67 has a repeat sign and a "Ped." marking. A "Hold" box is placed over the end of measure 67. The bass staff has a whole note chord. A separate staff below shows a chord progression: Db, Db, f.

68

$Gbmaj7/Db$ Ebm/Gb
 $Gbmaj7/Db$ Ebm/Gb

70

$Db9/F$ $Bbm(add2)/F$

72

$Abmaj7/Eb$

p

74

Ped.

Dbmaj7

Dbmaj7/F

76

Ped.

*

*

78

Ped.

Ped.

ff

*

*

80

Chords: $G\flat\text{maj}7/D\flat$, *Led.*

82

Chords: $D\flat\text{maj}7/A\flat$, *Led.*

84

Chords: $G\flat 6(\text{add}9)/B\flat$, *Led.*

86

Musical score for measures 86-87. The system includes a grand staff (treble and bass clefs) and a separate bass line. The grand staff features a complex rhythmic pattern of eighth notes with slurs. Chord annotations include $A^{\flat}2^{\flat}0$ and $A^{\flat}maj7$ with asterisks. The bass line consists of quarter notes and rests.

88

Musical score for measures 88-89. The system includes a grand staff and a separate bass line. The grand staff continues with the complex rhythmic pattern. Chord annotations include $A^{\flat}2^{\flat}0$ and $G^{\flat}maj7/Db$ with asterisks. The bass line continues with quarter notes and rests.

90

Musical score for measures 90-91. The system includes a grand staff and a separate bass line. The grand staff continues with the complex rhythmic pattern. The bass line continues with quarter notes and rests.

92

94

96

v D \flat maj7

* Led.

* Led.

Lisa 2. Noot "Beat"

Beat

♩ = 100

Kaarel Kuusk

*Eb*9/Bb

A1 (paus) (play)

5 Fm11/C Db7/B Ebmaj13(#11) Am7/Bb D/F# Gm7 Fm11/C G7alt/B

Mel. *f*

Rh.

E. Piano *f*

E. Bass *f*

A1 Fm11/C Db7/B Ebmaj13(#11) Am7/Bb D/F# Gm7 Fm11/C G7alt/B

7 Ebmaj13(#11) Am7/Bb D/F# Gm7 D/F#

Mel.

Rh.

E. Piano

E. Bass

2

9 **A2** Fm¹¹/C Db⁷/B Eb/Bb Am⁷ D/G Eb^{maj7} D/G

Mel.

Rh.

E. Piano

E. Bass

A2 Fm¹¹/C Db⁷/B Eb/Bb Am⁷ D/G Eb^{maj7} D/G

11 Fm¹¹/C Db⁷/B Eb^{maj13}(#11) Am⁷/Bb D/F# Gm⁷ D/F#

Mel.

Rh.

E. Piano

E. Bass

f *f*

Fm¹¹/C Db⁷/B Eb^{maj13}(#11) Am⁷/Bb D/F# Gm⁷ D/F#

© Kaarel Kuusk 2014

B Gm^7 A/B Db/Gb 3

13 *8va*

Mel.

Rh.

E. Piano

E. Bass

15 F^{maj7} $E^{7alt.}$ Cm^{11}

Mel.

Rh.

E. Piano

E. Bass

Lisa 3. Noot "Sess"

SESS

MODERATE ♩ = 140

K. KUUSK

Musical score for the first system of "SESS". It features four staves: VIOLIN, PIANO, UPRIGHT BASS, and DRUM SET. The key signature is one flat (B-flat major/C minor) and the time signature is 5/4. The tempo is marked "MODERATE" with a quarter note equal to 140 beats per minute. The piece begins with a repeat sign. The violin part has a whole rest for the first three measures and then plays a quarter note in the fourth measure. The piano and upright bass parts play a rhythmic pattern of quarter notes with stems pointing down, starting with a Cm chord. The drum set part consists of a steady eighth-note pattern.

Musical score for the second system of "SESS". It features four staves: VLN., PNO., U. BASS, and DR. The system begins with a repeat sign and a section marker 'A' in a box. The key signature changes to two flats (B-flat major/C minor). The violin part plays a melodic line with a slur over the first three measures and a quarter note in the fourth measure. The piano and upright bass parts play a rhythmic pattern of quarter notes with stems pointing down, starting with a Cm chord. The piano part has a D(b9) chord in the fourth measure. The drum set part consists of a steady eighth-note pattern.

COPYRIGHT © K. KUUSK 2014

8

VLN.

PNO.

U. BASS

DR.

$Dm7(b5)$ G^+ $Fmaj9/A$ G^+/B

12

VLN.

PNO.

U. BASS

DR.

Cm $D(b9)$

16

VLN.

PNQ.

U. BASS

DR.

$Dm7(b9)$ G^+ $Cmaj7$ 8va

PLAY LIGHTER

PEQ. *

20 **B**

VLN.

PNQ.

U. BASS

S.

BAR.

DR.

$Eb/8b$ $F6$ $Cm7$ $Cmaj9/E$

PEQ. * PEQ. * PEQ. *

24 PIZZ.

VLN. *p*

PNO. Eb Dm7 Cm9 Gmaj7/B

U. BASS *p*

S.

(OTHER INSTRUMENTS?)

DR.

28 (4) CLEAN

VLN.

PNO. Eb/G Abmaj7/Eb Ebmaj7/Bb

U. BASS (8) (4) CLEAN

S.

DR. (4)

32 PIZZ. CLEAN

VLN.

Ebmaj7/Bb Ebmaj7/Bb

PNO.

Ebmaj7/Bb 8va PIZZ. Ebmaj7/Bb

U. BASS

S.

(OTHER INSTRUMENTS)

DR.

36

VLN.

Cm F6 Bmaj9/F# Gmaj9 F#m/A Cmaj7/G

PNO.

PED. * PED. * PED. * PED. *

U. BASS

PLAY LIGHTER (DIALOG PIANO)

DR.

6

40 Gm/Bb G/B Bmaj7/F# Cmaj7/G Gm/Bb G/B Gbmaj7(#11) Cmaj7/G

PNO.

U. BASS

DR.

BRIDGE

44 Db7(#11) D7(#11) D#7(#11)

PNO.

U. BASS

DR.

(OTHER INSTRUMENTS)

48 D7(#11) D#7(#11)

PNO.

U. BASS

DR.

(4)

49

PNO.

U. BASS

DR.

D7(#11) D7(#11) D7(#11) D7(#11)

51

VLN.

PNO.

U. BASS

DR.

(8)

53

VLN.

PNO.

U. BASS

DR.

(12)

57

D.C. AL CODA

VLN.

PNO.

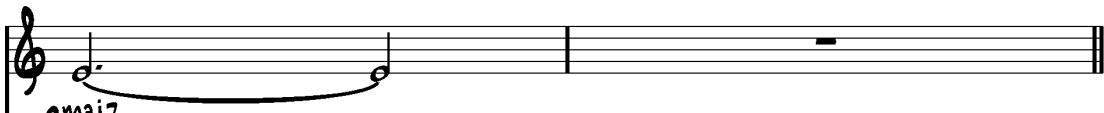
U. BASS

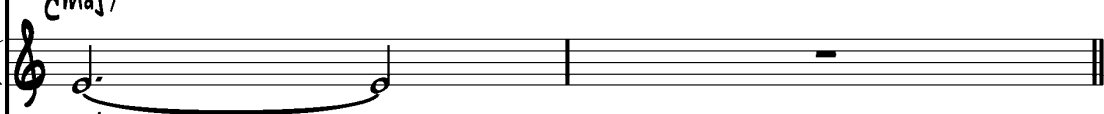
DR.

FINE

9

61

VLN.

PNO.

U. BASS

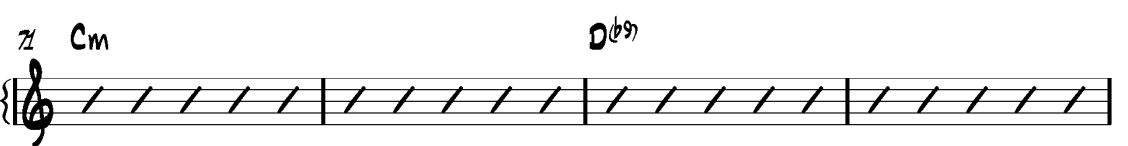
DR.

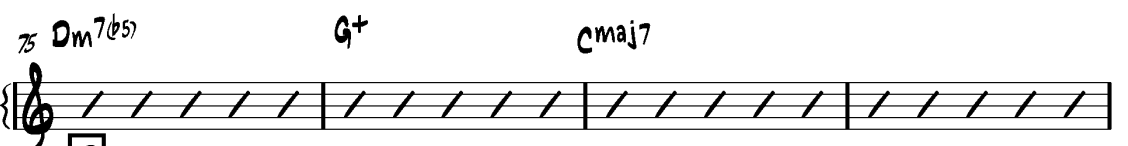
PLAY LIGHTER

SOLOS
A

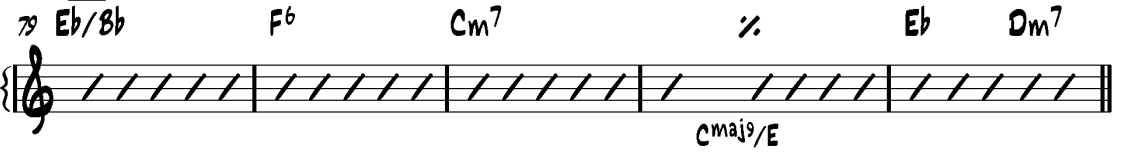
63 Cm D^(b9)

67 Dm^{7(b5)} G⁺ Fmaj⁹/A G⁺/B

71 Cm D^(b9)

75 Dm^{7(b5)} G⁺ Cmaj⁷

B

79 Eb/Bb F^b Cm⁷ Eb Dm⁷

Cmaj⁹/E

84 Cm⁹ Gmaj⁷/B Eb/G Abmaj⁷/Eb Ebmaj⁷/Bb

90 Cm F^b Bmaj⁹/F# Gmaj⁹ F#m/A Cmaj⁷/G

D.S. AL FINE

93

VLN.

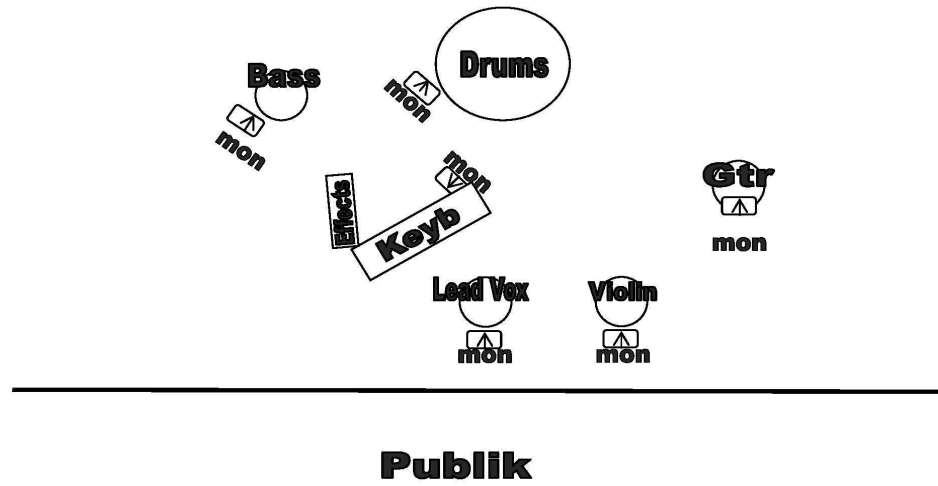
PNO.

S.

D.S. AL FINE

Gm/Bb G/B $Bmaj7/F\#$ $Cmaj7/G$ Gm/Bb G/B $Gbmaj7(\#11)$ $Cmaj7/G$

Lisa 4. Lavaplaan

Lisa 5. Diplomikontserdi plakati

SUMMARY

The goal of my creative-productive and practical thesis „vonKuusk Eksperiment #3“ was to give an overview of my final concert program. Then I described musicians who participated and gave a short review of the background of my compositions.

In chapter one I expounded the meaning of my experiment projects series and gave a cause for every three experiment projects I've done. I also added some deeper analysis about the work process. The aim of the second chapter was to reveal the results of after-effects of the experiment projects. In the third chapter I analyzed the concept of concert and gave an overview of the pieces that will be presented. All the tunes of my final concert are my compositions and connected to my experiment projects.

For my final concert, I've chosen musicians, who I find to have this energy I need to make this final concert to happen.

This written part of my final exam provided plenty of new material to keep working with in the future. Extras conclude music notations, and a poster.

The concert will take place on the 10th of June at 5 PM in Viljandi Music School hall.

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina ____Kaarel Kuusk_____

(*autori nimi*)

(sünnikuupäev: _____18.11.1987_____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose
_____vonKuusk Eksperiment #3 _____

→

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____Themuri Sulamanidze _____,

(*juhendaja nimi*)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, **09.06.2014**